

tok empirických poznatkov, aby sme k nej mohli pristúpiť, neslobodno zabúdať, že ide vždy len o provizórny akt, keďže veda sa vyvíja a pokrok vedy je vlastne seriou postupných falzifikácií a dosadzovaní vhodnejších axiomatizovaných sústav (206—7).

Ak je nevyhnutné s časom na čas uvažovať o dosadzovaní vhodnejších sústav na miesto sústav vývinovo prekonaných, to práve naznačuje, že ich empirický význam je v základe determinovaný konkrétnym pozorovaním. Kompletný význam empirických sústav teda nie je podmienený iba deduktívnymi súvislosťami jednotlivých pojmov a výrokov danej oblasti, lež aj tzv. ostenzívnymi definíciami. Čiže, ak syntaktickú koherenciu výrokov danej axiomatizovanej sústavy zaručujú jednotlivé logické postupy, empirický či sémantický význam týchto výrokov je podmienený ich ostenzívnym korelovaním k faktóvemu materiálu (88). Tu, pravda, neslobodno zabúdať, že hoci primárnu hodnotu má test sémantický, a nie syntaktický, tento sémantický test nie je nijako absolútny, pretože v istej miere je vždy podmienený aj aktuálnym pojmovým či teoretickým aspektom. V oblasti vedeckého poznania sa v dôsledku toho vždy uplatňuje dialektická súhra dvoch serií, ktorá vlastne podmieňuje vývin vedy: s jednej strany je to progresívna línia teoretických rekonštrukcií, s druhej strany sukcesia zmien v oblasti experimentálnofaktových ostenzií.

V svetle doterajších vývodov pojem konvencie treba chápať v súvislosti s problémom axiomatizácie ako provizórny akt syntaktického petrifikovania aktuálne daných pojmových obsahov. S tohto hľadiska hodnotí Ayer aj problém kauzality, ktorému venoval vo svojom diele značnú pozornosť. Tzv. kauzálnu nevyhnutnosť možno interpretovať iba ako konvenčne ustálenú provizórnu nevyhnutnosť kauzálneho vzťahu, ktorý je v jadre hypotetický, tak ako sú hypotetické všetky empirické výroky. Nevyhnutným sa javí určitý kauzálny vzťah iba v tom prípade, ak ho traktujeme syntakticky (207). Ak tento syntaktický aspekt doplníme empirickým hodnotením, razom vplynie v podstate aproximatívny charakter každého kauzálneho výroku.

V súvislosti s problémom kauzality Ayer upozorňuje, že niet principiálneho rozdielu medzi tzv. »príčinou« a sprevádzajúcimi ju »podmienkami«. Dôvod toho rozlišovania je vraj rýdzo praktický: ako príčinu zpomedi sružených faktorov zvykneme vydvíhať zpravidla ten reálny faktor, na ktorom máme osobitný záujem (181).

Napokon autor uvádza, že z nesprávnej analýzy niektorých princípov, napríklad »princípu neurčitosti či indeterminácie«, zvyknú skfsať pseudoproblémy, ktoré sa značne zahniezdily v súčasnej indeterministickej filozofii. Správne upozorňuje, že z tohto princípu nevyplýva nijaký postulát neprítomnosti reálnej determinovanosti, ale len neadekvátnosť pojmovej schémy klasickej fyziky vzhľadom na experimentálne poznatky modernej fyziky (211).

Igor Hrušovský

V. I. Lenin, Materialismus a empiriokriticismus.

Z ruštiny preložil Dr. Ludvík Svoboda. Vyšlo v Družstve Dílo v edícii Naši cesty, Praha 1946, druhé vydanie. IStrán 327, cena broš. 108.

V druhej polovici XIX. storočia organizuje sa vo filozofii ťaženie proti filozofickým základom marxizmu v podobe tzv. revizionizmu a rôznych zakrytých idealistických smerov. V Nemecku a Rakúsku sa utvára v tom čase reakčný subjektívno-idealistický smer, zvaný empiriokriticizmus. Zakladateľmi tohto smeru boli nemecký filozof Richard Avenarius a rakúsky fyzik filozof Ernest Mach. Tvrdili, že základ všetkých javov tvoria »elementy sveta«, alebo, čo je to isté, »elementy skúseností«. Každá vec je »komplex elementov«. Slovom »element« Avenarius a Mach zastierali fakt,

že za základ javov pokladali vnem, lebo ich »element« sa stotožňuje s vnemom. Rozvíjajúc subjektívno-idealistický náhľad na prírodu, dokazovali, že objekt (svet) je nemožný bez subjektu (vedomie, vnemy), že prírodné zákony nemajú objektívnu platnosť, súc formami vedomia, že je nemožná objektívna pravda. Empiriokriticizmus mal veľký úspech medzi západoeurópskymi »marxistami« typu F. Adlera a O. Bauera a u niektorých príslušníkov ruskej sociálno-demokratickej strany, ako Bogdanov, Bazov, Lunačarskij, Juškevič, Bermann, Valentínov a iní, ktorí sa pokladali za marxistov, ktorí však nikdy nestáli pevne na stanovisku marxizmu. Títo filozofovia rozvinuli na počiatku tohto storočia vo svojich početných dielach kampaň za filozofickú revíziu marxizmu, pričom sa usilovali nahradiť dialektický materializmus empiriokriticizmom Macha a Avenaria. Bogdanov do určitej miery prepracoval toto učenie a nazval ho empiriomonizmom.

Marxistickú filozofiu obhajoval proti ruským reformistom v tom čase Plechanov a jeho škola (*Deborin, Orthodox-Axelrodová* a iní), no nie vždy dosť dôsledne. Preto Lenin zahajuje otvorený filozofický boj, a to boj na dvoch frontoch: proti machizmu ruských »marxistov« i proti Bogdanovmu empiriomonizmu na jednej strane, a proti Plechanovým chybám na druhej strane. Najpádnejšou odpoveďou na všetky výpady proti dialektickému materializmu je Leninovo dielo »Materializmus a empiriokriticizmus«, ktoré napísal roku 1908 a ktoré vyšlo roku 1909.

Dielo V. I. Lenina »Materializmus a empiriokriticizmus« predstavuje nový medzník vo filozofickom myslení marxizmu. Svojím obsahom toto dielo tvorí celý súhrn problémov marxisticko-leninskej filozofie. V úvodnej kapitole, nazvanej »Miesto úvodu«, Lenin uvádza dôvody empiriokriticistov proti materializmu, konfrontuje ich s početnými citátmi z diel subjektívno-idealistických filozofov anglických, G. Berkeleyho a D. Huma a nakoniec poukazuje na to, že všetky »objavy« empiriokriticizmu empiriosymbolizmu, empiriomonizmu a iných reakčných prúdov sú len opakovaním týchto filozofov z XVIII. str. Leninov záver z tejto úvodnej historickej exkurzie je takýto: »moderní« machisti neuviedli proti materialistom ani jedného, doslova ani jedného argumentu, s ktorým by sme sa neboli stretli už u biskupa Berkeleya« (str. 26). Lenin konštatuje, že všetka »premúďrosť« Machova spočíva v tom, že vedel popliesť dva nesmieriteľné základné smery vo filozofii, a to Berkeleyov idealizmus s materializmom.

V prvých troch kapitolách Lenin porovnáva teóriu poznania dialektického materializmu s teóriou poznania empiriokriticizmu. Kritizuje empiriokriticikov, pričom rozvíja teóriu poznania dialektického materializmu. Ústrednou otázkou I. hlavy je otázka primárnosti hmoty a sekundárnosti vedomia, z čoho vyplýva základná noetická otázka: Máme vychádzať pri poznávaní od vecí k vnemom a mysleniu, a či od myslenia a vnemov k veciam? Prvého, t. j. materialistického smeru sa drží Marx, Engels a všetci skutoční marxisti, materialisti. Druhého, t. j. idealistického smeru sa drží Mach a všetci zástancovia tzv. idealizmu vo filozofii. Marxistický filozofický materializmus vychádza z toho, že vonkajší svet svojou podstatou je materiálny, že hmota, príroda, bytie predstavuje objektívnu realnosť, existujúcu mimo a nezávisle od vedomia, že hmota je primárna, pretože je zdrojom vnemov, predstav, vedomia, a vedomie je druhoradé, odvodené, pretože je odrazom hmoty, odrazom bytia, vychádza z toho, že svet a jeho zákonitosti sú úplne poznateľné, že naše znalosti o prírodných zákonoch vyskúšané skúsenosťou, praxou, sú hodnovernými znalosťami, ktoré majú platnosť objektívnych právd, že niet na svete nepoznateľných vecí, a sú len veci, ešte nepoznané, ktoré budú objavené a poznané silami vedy a praxe. Materialisti teda rozoznávajú skutočné veci, jestvujúce mimo a nezávisle od vedomia človeka, a ich myšlienkové zobrazenie či odrazy vo vedomí človeka. Naproti tomu machisti popierajú jestvovanie prírody ne-

závisle od ľudského vedomia a tvrdia, že v skutočnosti jestvujú len naše vnemy, ktoré nazývajú »elementami sveta«. Nami videné veci podľa ich mienky sú len »komplexy« našich vnemov a príroda je výtvorom nášho vedomia. Na to hovorí Lenin: »Ak sú telesá »komplexami vnemov«, ako hovorí Mach, alebo »kombinácie vnemov«, ako hovorí Berkeley, potom z toho nutne vyplýva, že celý svet je len mojou predstavou. Ak vychádzame z tohto predpokladu, nemôžeme dôjsť k existencii druhých ľudí okrem seba samého« (str. 29). To je násilný pokus stotožňovať naše predstavy s jestvujúcimi vecami v vonkajšom svete, čo však vedie i k ďalším absurdnostiam. Ak sú telesá »komplexami vnemov«, potom aj mozog nie je nič viac len »komplexom vnemov«. »Z toho plynie«, hovorí Lenin, »že pomocou komplexu vnemov vnímam (ja, ktorý nie som tiež nič iného, než komplex vnemov) komplexy vnemov. Rozkošná filozofia! Najprv vyhlási vnem za »vlastné elementy sveta...« a na tom vybuduje originálne berkeleyánstvo, a potom tajne prepašuje opačné náhľady, že vnemy súvisia s určitými procesmi v organizme« (str. 31). Lenin veľmi jasne robí rozdiel medzi materializmom a machizmom: »To práve je materializmus: hmota, pôsobiac na naše smyslové orgány, vyvoláva vnem. Vnem závisí na mozgu, mervoch, sietnici atď., t. j. na určitým spôsobom organizovanej hmote. Existencia hmoty nezávisí na vneme. Hmota je prvotná. Vnem, myslenie, vedomie je vyšší produkt zvláštnym spôsobom organizovanej hmoty« (str. 39). »Materializmus tvrdí v plnom súhlase s prírodnými vedami, že hmota je to, čo bolo dané prvotne, považujúce vedomie, myslenie, vnem za druhotné, lebo vnem jasne súvisí v jasne vyjadrenej forme len s najvyššími formami hmoty (hmota organická), a »v základe stavby hmoty« možno predpokladať len existenciu schopnosti, ktorá odpovedá vnemu. To je napr. predpoklad známeho nemeckého prírodopýtcu Amošta *Haeckela*, anglického biologa *Lloyda Morgana* a i., nehovoriac o *Diderotovi*, ktorého domnienku sme uviedli vyššie. Machizmus stojí na opačnom, na idealistickom stanovisku a privádza nás hneď k absurdnosti, lebo 1. považuje vnem za primárny, napriek tomu, že vnem je spojený len s určitými procesmi v hmote, organizovanej určitým spôsobom, a 2. ruší základný predpoklad, že telesá sú komplexami vnemov, tým, že predpokladá existenciu iných živých bytostí a vôbec iných »komplexov« okrem daného veľkého JA« (str. 32). Týmto sa vlastne dostáva empiriokriticizmus k číremu solipsizmu, t. j. k uznávaniu existencie len jedného filozofického individua, pretože logickým záverom empiriokriticizmu je, že celý svet je len mojou predstavou a podľa toho nemôžem prísť k existencii druhých ľudí okrem seba samého. V tej istej hlave Lenin ďalej rozoberá zmätené náhľady ďalších empiriokriticistov, *Richarda Avenaria*, *Ostwalda* a ďalej rozvíja Engelsovo učenie o vzniku organickej hmoty z anorganickej.

V druhej hlave Lenin kritizuje Kantov agnosticizmus, fideizmus machistov a opodstatňuje marxistické učenie o poznateľnosti sveta a jeho zákonitosti. Ďalej tu podrobne vysvetľuje rozdiel medzi idealizmom a agnosticizmom na jednej strane, a materializmom na druhej. Agnosticizmus nejde ďalej od vnemov. Zastavuje sa pri tejto stránke javov, odopierajúc vidieť, nech by to bolo čo ako hodnoverné, za hranice vnemov. Pod titulom kritiky agnosticizmu machisti všeobecne vystúpili s negáciou »vecí o sebe«. Popierali jestvovanie »vecí o sebe«, t. j. objektívneho, reálneho sveta a tvrdili, že fyzicky je dané len vnímanie, no vonkajší svet je komplex vnemov. Lenin demaskoval Černova a iných machistov, vedome komoliacich Engelsevú náhľady a podal široký výklad marxistickej teórie poznania — teórie odrážania. Sformuloval tri dôležité noetické závery: 1. veci jestvujú nezávisle od nášho vedomia, nezávisle od nášho vnímania mimo nás; 2. rozhodne niet nijakého zásadného rozdielu medzi javom a vecou o sebe, a ani byť nemôže. Rozdiel je len medzi tým, čo je poznané, a tým, čo ešte nie je poznané; 3. v teórii poznania, ako aj vo všetkých ostatných

oblastiach vedy, treba myslieť dialekticky, t. j. nepredpokladať, že naše poznanie je hotové a nemenné, ale skúmať akým spôsobom z *nevedenia* vzniká *vedenie*, ako neúplné nepresné vedenie sa stáva jasnejším a presnejším (porov. str. 76—77). Tieto tézy marxistického filozofického materializmu Lenin podrobne vyložil v posledných dvoch odsekoch. V tej istej hlave Lenin obhajuje proti Bogdanovovým výpadom Engelsovo učenie o vzťahu pravdy objektívnej a pravdy relatívnej a dochádza k záveru: »Materialistická dialektika Markova a Engelsova v sebe bezpodmienečne zahrnuje relativizmus, ale neslobodno ju naň redukovať, t. j. uznáva relativnosť všetkých svojich poznatkov nie v smysle poprenia objektívnej pravdy, ale v smysle historickej podmienenosti hraníc približenia našich poznatkov k tejto pravde« (str. 103).

Otázku materiálnosti sveta a jeho zákonitosti podrobne vyložil Lenin v III. hlave. Z Machovej idealistickej definície hmoty: »Čo nazývame hmotou, je určitá zákonitá spojitosť *elementov* (vnemov)« (str. 109) vyplynuly ďalšie subjektívne kategórie, ako poriadok, príčinná spojitosť, zákonitosť a pod. Boly vyvedené nie z vonkajšieho sveta, ale z vedomia, rozumu, logiky. Podľa toho, v shode s Kantom, človek dáva zákony prírode a nie príroda človeku. »Rozum nie je čiastkou prírody, pokračuje Lenin, jedným z jej vyšších produktov, odrazom jej procesov, ale príroda je čiastočkou rozumu, ktorý je ovšem týmto spôsobom povyšovaný z obyčajného, prostého, všetkým známeho ľudského rozumu v niečo, ako povedal J. Dietzgen, »nesmierne rozumného«, v rozum tajomný, božský« (str. 121—122).

Naproti tomu dialektický materializmus uznáva objektívnu zákonitosť v prírode, objektívnu príčinnosť, ktorá je len približne verne odrážaná v našom vedomí. Všetky ostatné náhľady a či každý iný filozofický smer v otázke príčinnosti, odmietania objektívnej zákonitosti, nutnosti v prírode už Feuerbach právom počíta k fideizmu. »Lebo je v podstate jasné, dodáva Lenin, že subjektivistický smer v otázke príčinnosti, vyvodzovanie poriadku a nutnosti prírodnej nie z vonkajšieho objektívneho sveta, ale z vedomia, z rozumu, z logiky a pod. nielen odtrhuje ľudský rozum od prírody, nielen stavia prvé proti druhému, ale robí prírodu časťou rozumu, zatiaľ čo sa má rozum považovať za čiastočku prírody« (str. 116). Taktiež machistické náhľady na priestor a čas sú subjektívno-idealistické. »Priestor a čas sú usporiadané systémy radov *vnemov*, tvrdil Mach (str. 134). Podľa toho »nie človek so svojimi vnemami existuje v priestore a čase, ale priestor a čas existujú v človeku, závisia od človeka, sú utvárané človekom« (str. 134). Nakoniec v tejto kapitole Lenin rozvíja ďalej Engelsovo učenie o slobode a nutnosti, a poukazuje na eklekticismus machistov v tejto otázke, pretože vezmú kúsok agnosticizmu, trochu idealizmu od Macha, spoja to s kúskom Marxovho materializmu a predstavujú túto smes ako vývin marxizmu.

V IV. hlave Lenin skúma empiriokriticizmus v jeho historickom vývine, v jeho spojitosti a vzájomnom vzťahu s inými filozofickými prúdmi. Venuje veľkú pozornosť Kantovej filozofii, pretože Mach a Avenarius vo svojom vývine vychádzali práve z Kanta. Lenin konštatuje, že Mach sám priznáva, že vyšiel z Kanta a potom postupoval v smere filozofie Berkeleya a Humea. Avenarius, i keď sa staval kriticky ku Kantovi, nebil sa proti Kantovmu agnosticizmu, ale za čistejší agnosticizmus. Lenin vyzdvihuje, že sa bil s Kantom nie *zľava*, ako sa s ním bili materialisti, ale *zprava*, ako sa s ním bili skeptici a idealisti. Machisti kritizujú Kanta preto, že je príliš materialistom, marxisti ho kritizujú preto, že nie je dosť materialistom. Lenin rezumuje: »Teda *celá škola* Feuerbachova, Markova a Engelsova postúpila od Kanta doľava, k úplnému odmietaniu všetkého idealizmu a všetkého agnosticizmu« (str. 155). V tej istej hlave Lenin podrobne kritizuje odrody machizmu, empiriosymbolizmu, empiriomonizmu a náhľady imanentov, pričom načrtáva ďalší vývin machizmu a jeho žiakov smerom k idealizmu. Zvláštne miesto venuje kritike Bogdanovho empiriomonizmu. Bogdanov považo-

val za primárny chaos vnemov, z ktorého vznikla psychická skúsenosť ľudí, za ňou nasleduje fyzická skúsenosť ľudí a nakoniec »vyplývajúce z nej poznanie«. Ako protívahu oproti idealistickým vývodom Bogdanovým Lenin podáva materialistický obraz sveta.

Hlava V. je venovaná analýze revolúcie v prírodovede a kritike idealizmu vo fyzike. V tejto hlave Lenin predovšetkým odhaľuje korene krízy prírodovedy a fyziky. Prv prírodovedci metafyzicky chápali vlastnosti hmoty. Fyzikovia sa nazdávali, že hmota má raz navždy dané vlastnosti, ako je nepreniknuteľnosť, zotrvačnosť, masa a pod. Rad najväčších vedeckých objavov na hranici XX. stor. od základu zmenil starý mechanický obraz sveta. Materializmus triumfoval vo fyzike. Nové objavy odhalili nové vlastnosti hmoty. Ukázalo sa napríklad, že elektrón vôbec nemá hmotu v obyčajnom mechanickom smysle slova, že jeho hmota je elektromagnetického charakteru. Medzi prírodovedcami však vznikli idealistické školy, ako je machizmus, energetizmus Ostwaldov atď., ktoré sa pokúšali idealisticky vykladať najnovšie výdobytky fyziky. »Podstata krízy súčasnej fyziky spočíva v zrútení starých zákonov a základných princípov, v odmietaní objektívnej realnosti mimo vedomia, t. j. v zámenе materializmu idealizmom a agnosticizmom. »Hmota zmizla« — tak možno vyjadriť vzhľadom k mnohým jednotlivým otázkam typickú ťažkosť, ktorá túto krízu spôsobila« (str. 193). Lenin vysvetľuje, v čom spočíva toto »miznutie hmoty«. »Hmota mizne« — znamená, že mizne tá hranica, po ktorú sme doteraz hmotu poznali, naše poznanie ide hlbšie; miznú tie vlastnosti hmoty, ktoré sa prv zdaly absolútne, nemenné, prvoepochiatné, a ktoré sa teraz prejavujú ako relatívne, vlastné len niektorým stavom hmoty. Lebo *jediná* »vlastnosť« hmoty, s uznávaním ktorej je spojený filozofický materializmus, je vlastnosť: *byť objektívnou realnosťou*, existovať mimo naše vedomie« (str. 199). A Lenin dodáva, že pojem hmoty neznamenaá »gnozeologicky nič iného než: objektívnu realnosť, existujúcu nezávisle na ľudskom vedomí a ním odrazenú« (str. 199). Fyzikovia toto neuznávali a tak nová fyzika upadla hlavne preto do idealizmu. »Bojovali proti metafyzickému materializmu, proti jeho jednostrannej »mechanicnosti«, pritom vylievali z vane s vodou aj dieťa. Odmietajúc nemennosť až do toho času známych prvkov a vlastností hmoty, upadli v odmietanie hmoty, t. j. objektívnej realnosti fyzického sveta« (str. 200). Ďalej Lenin skúma v tejto kapitole rôzne smery v súčasnej fyzike a porovnáva ich s filozofickými prúdmi, hlavne s nemeckým idealizmom a francúzskym fideizmom a dochádza k záveru, že »súčasná fyzika leží v pôrodných bolestiach. Rodí dialektický materializmus. Pôrod je bolestný. Mimo živej a životaschopnej bolesti vydáva nutne taktiež niektoré mŕtve produkty, nejaké odpadky, ktoré treba odpratať do stoky. Medzi tieto odpadky patrí celý fyzikálny idealizmus, celá empiriokritická filozofia spolu s empiriosymbolizmom, empiriomonizmom a pod.« (str. 239).

V VI. hlave Lenin ďalej rozvíja a obohacuje historický materializmus Marxov a Engelsev; kritizuje v otázkach poznania spoločnosti subjektívny idealizmus nemeckých empiriokritikov a ruských machistov, obzvlášť Bogdanova a stavia sa proti snahám posledných slúčiť machizmus s historickým materializmom Marxovým a Engelsevým. Bogdanov chcel totiž »opraviť« Marxa v tom smysle, že spoločenský život zrodukoval na činnosť vedomia, na psychickú činnosť. Z toho vyplýva idealistické stotožňovanie spoločenského bytia a spoločenského vedomia. Naproti tomu Lenin podáva marxistickú formulu vzájomnej spojitosti spoločenského bytia a spoločenského vedomia: »Materializmus všeobecne uznáva objektívne reálne bytie (hmotu), nezávislé od vedomia, vnímania, skúsenosti atď. ľudstva. Historický materializmus uznáva spoločenské bytie za nezávislé od spoločenského vedomia ľudstva« (str. 249). »Spoločenské vedomie odráža spoločenské bytie — v tom spočíva Marxovo učenie. Odras môže

byť približne vernou kópiou toho, čo je odrážané, ale hovorí tu o totožnosti je nemyseľné« (str. 247).

V závere Lenin formuluje všeobecné vývody svojho skúmania empiriokriticizmu; poukazuje na to, že za rôznymi terminologickými chytristikami treba vedieť nachádzať dva smery v riešení filozofických otázok, odhaľovať boj strán a tried vo filozofii. Lenin konštatuje, že »triednu úlohu empiriokriticizmu možno vcelku redukovať na prislúchovanie fideistom v ich boji proti materializmu vôbec a proti historickému materializmu zvlášť« (str. 271). Do českého vydania Leninovej knihy je zahrnutá Leninova práca o dialektike, ako aj stať V. J. Nevského: »Dialektický materializmus a filozofia mŕtvej reakcie«. Kniha je vybavená registrom mien a obsažnými poznámkami.

»Materializmus a empiriokriticizmus« bol pádnou odpoveďou všetkým reformátorom v blasti teórie marxizmu. Priamym popudom pre Lenina napísať toto dielo bola nevyhnutnosť uhájiť teoretické základy marxistickej strany a demaskovať ruských machistov, ktorí vystúpili v rokoch »reakcie proti marxistickej filozofii pod zástavou »obrany marxizmu«. Túto úlohu splnil Lenin dokonale, ba Leninova práca ďaleko prekročila rámec tejto úlohy. Lenin nielen demaskoval idealistický a fideistický charakter machistov, ale aj hájil a rozvinul teoretické základy strany nového typu a geniálne zo všeobecnil všetko podstatné z vyzískaného revolučnou skúsenosťou a vedou za celé historické obdobie od Engelsa po Lenina, najmä najnovšie objavy fyziky; odhalil podstatu krízy v prírodovede, ukázal cestu, ako z nej vyjsť, ukázal bezmedzné perspektívy ďalšieho rozvoja prírodovedy na ceste materialistickej. »Nebol to nikto iný, než Lenin, hovorí J. Stalin, ktorý sa pustil do splnenia najdôležitejšej úlohy, zovšeobecniť v materialistickej filozofii to najdôležitejšie z toho, čo dala veda v období od Engelsa po Lenina a zo všestrannej kritiky protimaterialistických smerov medzi marxistami. Engels hovorieval, že »materializmus musí dostávať nové formy s každým novým veľkým objavom«. Je známe, že túto úlohu nespĺnil nikto iný než Lenin vo svojej pozoruhodnej knihe »Materializmus a empiriokriticizmus«. Je známe, že Plechanov, ktorý sa tak rád vysmieval Leninovej »bezstarostnosti« ohľadom filozofie, neodhodlal sa ani vážne prikročiť k vyplneniu takejto úlohy« (J. Stalin: »Otázky leninizmu«, ruské 11. vyd., str. 14).

»Materializmus a empiriokriticizmus« je skvelý vzor tvorčieho marxizmu; v ňom Lenin pozdvihol dialektický a historický materializmus na nový stupeň. Toto geniálne dielo znamená novú epochu vo vývine teórie marxizmu.

Karol Truchlik

J. Stalin, O národnostnej otázke.

Výbor z článkov a rečí. Vydalo Nakladateľstvo »Pravdy« v edícii Knižnice marxizmu-leninizmu č. 2, Bratislava 1945. Sostavil a preložil Dr. M. Bakoš. Strán 155, cena neudaná.

Nie je náhodné, že v leninizme význačné miesto zaujíma národnostná otázka. Územie cárskeho Ruska bolo obývané desiatkami bezprávných národov, ktoré boli objektom bezohľadného národnostného útlaku a vykorisťovania. Ruskí marxisti, keď pomýšľali na svrhnutie cárizmu, nemohli v revolúcii nepočítať vedľa robotníctva a roľníctva s porobenými národmi Ruska. Je preto pochopiteľné, že museli zaujať jasné stanovisko k národnostnému hnutiu porobených národov a k ich národno-oslobodzovacím snahám.

Vzmáhanie sa kapitalizmu a zostrovanie národnostného tlaku viedlo národy k uvedomovaniu si vlastnej národnej existencie, k národnostnému hnutiu, ktoré obyčajne viedlo až k šovinizmu a národnostnej nenávisti. To bolo najväčšou prekážkou